

[B] **ZINNE KOP, ZIN ANN, ZIN VERLANGN
ERPROGRAMMEERN. OVER “STORMEN,
OLIELEKKEN, MOTETTEN” VAN XAVIER ROELENS**

In zijn tweede bundel *Stormen, olielekken, motetten* (2012) verwelkomt Xavier Roelens (Rekkem, 1976) zijn lezer in het West-Vlaams. De proloog is, net als de epiloog, in het dialect geschreven; de tweede en derde reeks worden beide voorafgegaan door twee West-Vlaamse gedichten; alle staan ze op een zwarte achtergrond in het wit. Dit verraadt al de regelmaat die Roelens beoogt. In zijn jongste bundel is drieledigheid het belangrijkste principe. Er zijn drie reeksen waarvan de titels uit drie woorden bestaan, net als de titel van de bundel die de laatste elementen van de reekstitels verenigt. Stormen: chaos van de natuur. Olielekken: chaos die de mens in de natuur brengt. Motetten: meerstemmige, vocale composities op bijbelse, gewoonlijk Latijnse tekst; wellicht pogingen om chaos in gezang te vatten, pogingen die op zichzelf ook chaotisch kunnen zijn, of lijken.

De West-Vlaamse gedichten gaan na hoe het leven zou zijn zonder winter. Dat zou niet alleen maar de dolle pret van de zomer inhouden, de aangename kanten van een warmer klimaat. We zouden de sneeuw – een motief in de bundel – moeten missen en het landschap zou hertekend worden door de golven, “*ne meur van zji*”. De epiloog laat zien hoe hardleers de mens is: “*O de wintre al lange slapt, toes kikt / ne mins nog ipt orluoge van zinne laptop, / doetie den airco bloazn, pakt een tasse / kaffie en eet ne kiwi ut Nieuw-Zjiland. / Den tillevisie tuont ondergestruomde / polders en ie zoekt de latste vlieger / no Tibet of no de moane, Kuifke / agterno. Ie bepeist dat ie in plekke / van zinne computer te erprogrammeern / beter zinne kop, zin ann, zin verlangn. / De rampe moest gebeuren vuordat ie bang*”. Ook Niet-West-Vlamingen (als ik) kunnen (de meeste van) deze verzen verstaan. Er zullen de lezer zaken ontsnappen, maar dat zal nog veel vaker gebeuren in de gedichten die in het Standaardnederlands geschreven zijn. *Stormen, olielekken, motetten* is een complexe bundel.

Een bundel met een Boodschap en een Bedoeling. De achterflap meldt dat Roelens door het schrijven ervan vegetariër is geworden. In een literatuurlijst staan boeken die hem in die richting hebben gestuurd. En de bundel is “opgedragen aan 3%

volwassenen” – volgens een gedicht het percentage volwassenen dat te beïnvloeden is. Dat deze poëzie zich afficheert als ecologisch geëngageerd, kan de vrees opwekken voor drammerig gedoe, maar Roelens is niet vergeten dat hij gedichten schrijft, geen manifesten. In de dialectgedichten wordt de taal van de “gewone man”, het “gezond verstand”, de solidariteit mogelijk gehanteerd om de boodschap makkelijker ingang te doen vinden, maar het gebruik van het West-Vlaams is ook een manier om voor een taalgebeuren te zorgen – het is verder een verwijzing naar die andere natuurdichter die zich in zijn dialect *jeunde*, Gezelle. Roelens gebruikt nog veel andere trucs. De bundel pleit voor een bewuster, zuiniger leven door ons met onze levensstijl te confronteren (“men moet ’s avonds eten op tafel hebben / staan en als de ogen groter dan de buik dan past de buik zich aan”), maar is zelf in poëtisch opzicht bijzonder gulzig. De dichter lijkt geen mogelijkheid onbenut te willen laten; hij buit ook het visuele uit. Een (verbazend) groot deel van de kritiek heeft hem afgerekend op zijn formele en stilistische wildebrasserij, en vindt deze poëzie – om het met Roelens zelf te zeggen – “*literaar*”.

De “opwerpen” uit de eerste reeks ‘opwerpen, reddingspogingen, stormen’ zijn zowel de dingen die de ziekgemaakte zee uitbraakt als de bedenkingen daarbij. “[W]at de zee opwerpt is wat we oprapen voor onze uitzet: / een bloempot, een breezer, een gloeilamp, een tetrabrik / met frambozensmaak, een plastic zak, een fles ketchup” enzovoort. Op zijn website heeft Roelens een installatie geplaatst, een filmpje van hemzelf en twee medestanders die op het strand zwerfvuil rapen en het op een lijn leggen. Daarbij hoor je de dichter met kinderlijk enthousiasme dit gedicht voorlezen, afval opsommen. Ironie is bij hem nooit ver weg. In de eerste reeks komen verschillende personages voor: het echtpaar dat in de openingsverzen zeer actief recycleert en aan de ratrace *lijkt* te ontsnappen, profeten, een Ophelia en “het neusje van de zalm dat de vent is”, bijvoorbeeld. De personages zijn niet altijd van elkaar af te bakenen. In de wervelwind die deze poëzie is, wordt iedereen in zijn hemd gezet. De spreekstem is dus geen geitenwollensok die het allemaal beter weet. Er is de indruk van zelfspot.

Xavier Roelens.

De tweede reeks omvat de wildste vormexperimenten. Het eerste gedicht vormt een horizontale streep over twee bladzijden – de lezer vraagt zich af of hij pagina 18-19 van links naar rechts, of gewoon eerst pagina 18 en dan pagina 19 moet lezen. Het gaat er in ieder geval over een man, een vrouw en baltsgedrag – de ondertitel van de bundel is niet voor niets *over de twee hoofdbestanddelen van de mens: water & relaties*. Het fragmentarische, oppervlakkige, clichématige van onze communicatie, onze contacten wordt getoond. De woorden lopen van het blad af en het visuele spel maakt duidelijk dat het gedicht aan het eind opnieuw begint. Het circulaire sluit aan bij het eerste en laatste woord van de reekstitel: ‘kolkingen, overijlingen, olieklekken’. De idee van circulariteit is ook essentieel bij een gedicht dat een omhooggevalen grap is met twee personages, Wablieft en Wablaft. Het eindigt met een vraag waarop het antwoord “Wablieft” is, waarna de mop-pentapper het verhaal ongetwijfeld opnieuw begint te vertellen. Dit evocert de idee van rondjes, de eeuwige wederkeer van hetzelfde, zonder vooruitgang. Het zinledige van onze communicatie blijkt verder uit een gedicht dat op een e-mailconversatie lijkt. Naarmate het gedicht vol flarden vordert, komen er meer lijnen in de kantlijn staan. Die duwen de taal steeds verder weg – de lezer kan zich voorstellen dat de woorden op een dag van het blad vallen. Bladzijden vol lijnen zullen hetzelfde effect hebben als bladzijden vol blabla. In dit opzicht zijn ook de titels van de gedichten veelzeggend. In de eerste reeks is er nog

de gedachte dat er iets kan beginnen: daar wordt tweemaal afgeteld van 3 naar 1, en het laatste gedicht heeft de titel ‘start’. De gedichten uit de tweede reeks zijn getiteld: ‘ja’, ‘neen/ja’, ‘ja’, ‘ja’, ‘neen’, ‘neen’, ‘ja/neen’, ‘neen’ – de eindnoot na de simpele maar superieure spiegeling is geen toeval. Het heen en weer heeft hetzelfde effect als de grote nul van het circulaire. Het is wel duidelijk hoe de mens het spoor volgt van Mattheüs 5:37: “Laat jullie ja ja zijn, en jullie nee nee; wat je daaraan toevoegt komt voort uit het kwaad.”

Het tweede ‘ja’ uit de nieuwe bundel las Roelens al voor op het festival De Nachten in 2007 (terug te vinden via YouTube). Hij noemde zijn poëzie toen een onderzoek, en lang voor het populaire televisieprogramma er was, begon hij iedere zin op de achterflap van zijn debuut *er is een spookrijder gesignaleerd* (2007) met “Wat als”: “Wat als de ziekenhuisbacterie toeslaat? // Wat als zelfs wetenschappers reality-TV willen maken?” Deze poëzie is een experiment, maar vele van de hallucinante situaties bestaan al. In zijn onderzoek laat Roelens de dingen gebeuren, en toont hij ze gewoon. De toon van gezaghebbende discoursen – wetenschap, economie en andere vormen van het grote gelijk – wordt geparodieerd. Autoriteit wordt in zijn oeuvre subtiel ontmaskerd als willekeur en machtswellust.

Het eerste ‘neen’ is een groene ‘Pornschlegel’. Het gedicht over een wat zonderlinge man en zijn belevenissen kan een even grote klassieker worden

als het gedicht van Dirk van Bastelaere – het bewijst ook dat Roelens, die weleens is voorgesteld als een adept van de postmodernist, ondanks de gelijkenissen zijn eigen stem heeft; dat bewijst de hele bundel. ‘[J]a/neen’ is een vijftien bladzijden lang gedicht met een nummering; Roelens vroeg mensen hem natuuranekdotes te bezorgen en heeft die in het gedicht verwerkt. Ook het derde ‘neen’ is een soort collagegedicht. Na een zoekopdracht op www.destandaard.be nam de dichter de eerste zin van de gevonden artikelen; de bladschikking liet hij bepalen door dobbelstenen en een computerprogramma. Het gedicht gaat over een vliegtuigongeval. Natuurlijk zegt dat wat over onze ecologische voetafdruk etcetera, maar het werk is ook een commentaar op de media, die sensatie en *la petite histoire* verkiezen en die iets essentieels (“Een oliespoor van / 20 kilometer in de oceaan”) maar *en passant* vermelden.

In de laatste reeks, ‘schuifelingen, toewijdingen, motetten’, wordt het springerige beeld van de wereld verder uitgewerkt. Dat de gedichten ‘opus 69’ tot en met ‘opus 76’ getiteld zijn, suggereert dat ze deel uitmaken van een groter geheel; dat de middenzinnen van andere dichters zijn, zoals de aantekeningen signaleren, vestigt de aandacht op het intertekstuele web dat de literatuur is.

Ik ben na lectuur van deze bundel nog steeds geen vegetariër; ik vrees dat ik dat nooit zal worden. Maar Roelens heeft me wel overtuigd van zijn talent. Zijn poëzie is doordacht en bijzonder. De beelden, de taalbeheersing, het spel met registers, de opbouw met goed geplaatste herhalingen, de ontwrichting van de syntaxis en de ellipsen vormen samen een duizelingwekkende cocktail en verraden een interessant dichterschap. Met *Stormen, olielekken, motetten* bewijst Xavier Roelens dat hij op weg is, of dat hij het verdient, om een van de grote spelers in de Vlaamse poëzie te worden.

ANNELEEN DE COUX

XAVIER ROELENS, *Stormen, olielekken, motetten*, Atlas Contact, Amsterdam, 2012, 64 p.

XAVIER ROELENS, *er is een spookrijder gesignaleerd*, Contact, Amsterdam, 2007, 64 p.